

kapatılmış ve harap olmaya terk edilmiştir. Halbuki adı geçen yönetmeliğin 7. maddesinde, "Cami ve mescidlerin tasnifinde tarihî veya mimari bir kıymeti haiz olanlar... tercihen ibka olunur" denilmesine rağmen Bey Mescidi'nin sanat değeri kadroda bırakılmasını sağlamamıştır. Bu yüzden uzun yıllar üstü açık bir harabe halinde kalan mescid 1970'li yıllarda tamir edilerek ihya olunmuştur.

1961 yazında Bey Mescidi'ni gören R. Ekrem Koçu, onun hâlâ pek güzel olduğunu belirttikten sonra, "Büsbütün çökmeden tez elden tamiri gerekir; Bey Mescidi'nde Türk yapı sanatı bir şaheserini kaybederse pek yazık olur. Gelecek nesiller neslimize lânet eder" derken çok haklıdır. Gerçekten Bey Mescidi İstanbul'daki mescidlerin içinde bir şaheserdir. Önünden geçen yolun kenarında yüksekte kesme taş ve tuğla hatıllı olarak inşa edilen kare planlı mescide etraflı duvarla çevrili bir avludan geçilir. Bu avluyu caddeye bir merdivenle çıkılan kapı bağlar. Merdivenin bitişiğinde mescid duvarından ayrı olarak küçük bir minare yükselir. Mescidin yanında dikdörtgen planlı bir son cemaat yeri vardır. Bunun girişi karşısında ise kare planlı küçük bir türbe bulunmaktadır. Son cemaat yerinden geçilen esas mescid mekânının üstü evvelce ahşap bir çatı ve tavan ile örtülü olmalıydı. Mescid ibadet mekânı, son cemaat yeri ve türbe ile minarenin yerleştirilişi bakımından Türk sanatında başka bir benzerine rastlanmayan biçimdedir. Geleneğe aykırı olarak kible duvarı önüne yerleştirilen minare ise zarif bir görünüme sahiptir. Caminin kendisi gibi minare de kesme taş ve tuğla sıralar halinde yapılmıştır. Kare planlı olan minare kürsüsünün üzerindeki pabuç kısmında gövdeye geçiş üçgenlerle sağlanmıştır. Ancak bu üçgenlerden ucu yukarıda olanlar taştan, tersine olanlar tuğladandır. Kısa gövde bir çokgen biçimindedir. Dışarı taşkın olmayan şerefe, ince mermer çerçeveler ve aralarına yerleştirilmiş korkuluk levhalarından meydana gelmiştir. Kâbartma şebeke süslemeli korkuluk levhalarının üstlerindeki ezan okuma gözleri, Türk ahşap iç mimarisinde çok rastlanan ocak etrafındaki küçük nişlerin benzeri olarak taştan yontulmuştur. Bu kapalı şerefenin üstü ise yine poligon biçiminde kurşun kaplı bir külâhla örtülmüştür. Mescidin yanında bir hazîresi olduğu gibi ayrıca etrafında ağaçlar da bulunuyordu.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 280; *Mecmûa-i Cevâmî*, II, 2; Halil Ethem [Eldem], *Camilerimiz*, İstanbul 1932, s. 58; a.m.f., *Nos Mosquées de Stamboul* (trc. E. Mamboury), İstanbul 1934, s. 80, rs. 32 (resim aynı kitabın Türkçe baskısında yoktur); Semavi Eyice, "İstanbul'da Bazı Cami ve Mescid Minareleri, *TM*, X (1953), s. 256, rs. 16; a.m.f., "İstanbul Minareleri, I", *Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihî Araştırma ve İncelemeleri*, I, İstanbul 1963, s. 60-61, rs. 74-76; R. Ekrem Koçu, "Bey Mescidi", *İst. A. V*, 2701-2703.

SEMÂVİ EYİCE

BEY' bi'l-VEFÂ

(البيع بالوفا)

Bedeli iade edildiğinde
geri alınmak üzere
bir malın satılmasını konu edinen
satış akdi.

Tarafların usulüne uygun olarak yaptıkları vaadleri yerine getirmek (vefâ) zoruunda bulunmaları sebebiyle **bey' bi'l-vefâ** (bey'u'l-vefâ) adı verilen bu alışveriş **bey' bi-şarti'l-vefâ**, **bey'u'l-câiz**, **bey'u'l-muâmele** diye de anılır. Bu tür alışverişe bazı Arap beldelerinde **bey'u'l-emâne**, **bey'u'l-itâa** (bey'u't-tâa) adları da verilmiştir.

Bey' bi'l-vefâ, müslüman halkın faizsiz borç para temin etmekte karşılaştığı güçlükleri faiz sayılmayacak bir usulle ortadan kaldırmak ve sermaye sahiplerinin verdikleri krediye karşılık bir teminat ve bir kazanç elde etmelerini sağlamak gayesiyle V. (XI.) yüzyıl Hanefî fakihleri tarafından ortaya konmuş bir akid nevidir. Meydana gelişi ve sonuçları bakımından normal satış akidinden farklı olduğu için bu akid üzerinde İslâm hukukçularının değişik değerlendirmeleri söz konusudur. Bazı hukukçular bunu rehin, bazıları sahih, bazıları da fâsit satış akdi sayarken bir kısım fakihler de bey' bi'l-vefâyı sahih satış akdi ile rehinin, ya da rehin, sahih ve fâsit satış akidlerinin birleşmesinden meydana gelmiş bir akid kabul ederler. Değerlendirmede ortaya çıkan bu dört ayrı görüş hükümlerde de bazı farklılıkların belirmesine yol açmıştır.

a) Ebû Hafs Ömer en-Neseffî'nin (ö. 537/1142-43) belirttiğine göre Ebû'l-Hasan Ali es-Suğdî (ö. 461/1069) ve çağdaşları kadî Ebû'l-Hasan el-Mâtürîdî ile Seyyid Ebû Şücâ' başta olmak üzere birçok fakih bunun bir rehin akdi olduğu görüşünü benimsemiştir. Çünkü taraflar böyle bir akde her ne kadar satış (bey')

adını verseler ve akdi "sattım, aldım" sözleriyle yapsalar da asıl maksatları mülkiyetin karşı tarafa geçmesi değil alacağın teminat altına alınmasıdır. Akidlerde ve genel olarak hukukî işlemlerde ağızdan çıkan sözlere ve ifade biçimine değil o sözlerin ne maksatla söylendiğine bakılır. Dolayısıyla söz konusu akdin rehinden farkı yoktur.

Bey' bi'l-vefânın bir rehin akdi sayılması durumunda şu sonuçlar ortaya çıkar: Bu akidle alıcı (rehine alan) mala sahip olamaz. Taraflardan hiçbir diğerrinin izni olmadan akde konu olan malı üçüncü şahsa satamaz. Malın alıcı elinde telef olması halinde değeri borca mahsup edilir. Telef olan malın kıymeti borçtan az ise artakalan borç miktarı satıcı tarafından alıcıya ödenir; eğer borçtan fazla ise malın değerinden borca eşit olan kısım düşürülür. Bu durumda mal alıcının haksız bir fiili sonucu telef olmuşsa alıcı üst tarafını satıcıya öder, böyle bir durum söz konusu değilse ödeme yapılmaz. Malın vergisi, giderleri, tamiri, zekâtı ve şüf'a hakkı satıcıya aittir. Ayrıca malın bu yolla el değiştirmesi satış değil rehin olarak kabul edildiğinden bu akid başkaları için şüf'a hakkı doğurmaz. Taraflardan biri ölünce akdi fesih hakkı vârislerine geçer. Müşteri alacağını tahsil etmedikçe vefâen satın aldığı mala satıcının diğer alacaklıları müdahale edemez. Alıcı satıcının izni olmadan malı kullanamaz, gelirinden faydalanamaz ve tüketemez. Aksi halde tazmin etmesi gerekir. Meselâ bey' bi'l-vefâ ile satın aldığı bahçenin meyvesini sahibinden izinsiz olarak yemiş olan veya bazı kuru dallarını yakmış bulunan bir müşterinin bunların bedellerini satıcıya ödemesi gerekir. Satıcının izniyle malı kullanması ve gelirinden istifade etmesi ise câizdir; bu bir hibe sayılır. Ancak satıcı bu izni her an geri alabilir. Borç karşılığında verilen rehinden borç verenin faydalanması rehin akdi sırasınca şart koşulursa bu bir çeşit faiz olduğundan haram görülmüştür. Bazı fakihler ise bunu mekruh sayarlar (İbn Âbidîn, VI, 522; Bilmen, VII, 44). Yine rehin telakkisinin sonucu olarak alıcı söz konusu malı satıcıya (asıl sahibine) kiralamamaz (aş. bk.). Aksi halde akid bâtil olduğundan kira bedelinin ödenmesi gerekmez. Satıcı borcunu ödeyince malı geri alır.

b) Ahmed b. İsâ el-Keşşî'nin (ö. 550/1155) rivayetine göre bazı selef âlimleri bey' bi'l-vefânın sahih bir satış akdi olduğu görüşündedirler. Çünkü taraflar

akid sırasında herhangi bir şart zikretmeksizin "aldım, sattım" ifadelerini kullanmaktadırlar. Niyetlerini gösteren başka bir söz söylemediklerine göre ağızlarından çıkan irade beyanına itibar etmek gerekir. Nitekim bir insan hiçbir beyanda bulunmadan bir yıl sonra boşama niyetiyle bir kadını kendine nikâhlaşa bu hukuk açısından müt'a* değil sahih bir nikâh akdi sayılır. Vefaen satışta borcun garantiye alınması yanında alıcının maldan faydalanması maksadı da vardır. O halde alıcının maldan faydalanmasına müsaade edip onu rehin saymak mümkün değildir.

Akid sırasında "aldım, sattım" sözlerinin kullanılması halinde bunun bir rehin akdi olamayacağını belirten Kâdîhan, tarafların akid esnasında bey' feshetme şartını ileri sürmeleri veya bunun bey' bi'l-vefâ olduğunu belirtmeleri halinde ise bey'in fâsit olacağı görüşündedir. Ancak satış akdi şartsız olarak yapıldıktan sonra taraflar vefâ şartını karşılıklı vaad şeklinde belirtirlerse bu durumda satış câiz ve vefâ şartı da bağlayıcı olur. Ebû Hanîfe'ye göre fâsit şart akid bittikten sonra akde eklenebilir (Kâdîhan, II, 165).

Bey' bi'l-vefânın sahih satış akdi sayılması durumunda bundan bazı sonuçlar doğmaktadır. Alıcı satın aldığı malı kullanabilir, kiraya verebilir, meyve vb. semerelerinden faydalanabilir. Eğer bu mal taşınmaz ise alıcı malı teslim almadan önce de kira akdi yapabilir. Yılın bir bölümü geçtikten sonra satıcı parayı iade edip akdi bozacak olursa elde edilecek gelir on iki eşit parçaya bölünür ve alıcı bundan kendi payına düşene sahip olur. Bey' bi'l-vefâyı konu olan malın vergisi, tamir masrafları ve diğer giderleri alıcıya aittir. Satıcı masrafları üstlenmişse bu kendi arzusuyla yaptığı bir teberru sayılır. Bedel veya mal geri verilmek suretiyle akdin bozulabileceğine dair sözleşmeden sonra eklenen şart geçerlidir. Malın değerini düşüren bir ayıp meydana gelmişse (meselâ evin harap olması) satıcı malı geri almaya zorlanamaz; çünkü geri alma işlemi aslında yeni bir satış akdidir. Mal alıcının elindeyken telef olsa taraflardan hiçbirinin diğerinde bir hakkı kalmaz. Bununla beraber bey' bi'l-vefâ sahih satış akdinin bütün sonuçlarını doğurmaz. Alıcı satın aldığı diğer mallar gibi bu malı başkasına satamaz. Aksi halde asıl mal sahibinin bu satışı bozma yetkisi doğar.

c) Akid sırasında fâsit bir şartın zikredilmesi durumunda akid fâsit olaca-

ğından bazı âlimler bey' bi'l-vefâyı fâsit bey' kabul etmişlerdir. Buna göre her iki taraf akdi dilediği vakit feshedebilir. Alıcı malı teslim aldıktan sonra kiraya vermişse kira bedelini alabilir, ancak satıcısına kiraya veremez. Çünkü zaten bu malı satıcısına geri vermek zorundadır.

d) Bazı hukukçulara göre belirli yönleriyle önceki üç akde benzemekle birlikte bey' bi'l-vefâ onlardan ayrı müstakil bir akiddir. Diğer bir ifadeyle bazı hükümleri bakımından her üç akidle de ilgisi olan mürekkep bir akiddir.

Bir görüşe göre bey' bi'l-vefâ sahih satış ve rehinden mürekkep bir akiddir. Bu durumda vefâ şartı akid esnasında zikredilmezse bu muamele alıcı hakkında sahih bir satış akdi sayılır ve müşteri aldığı maldan kendi malı gibi istifade eder. Aynı muamele satıcı hakkında ise bir rehin telakki edilir ve satıcının bedeli iade etmesi durumunda alıcı bunu kabul edip malı geri vermek mecburiyetindedir.

Diğer bir görüşe göre ise bey' bi'l-vefâ sahih satış, fâsit satış ve rehinden mürekkep bir akiddir. Alıcının maldan faydalanmasına bakarak sahih satış akdi, iki tarafın fesih yetkisine sahip olmasına bakarak fâsit satış akdi ve alıcının bu malı başkasına satamamasına, telef olduğu takdirde borcun düşmesine ve maldan tahribat vuku bulduğu takdirde borcun o miktar azalmasına bakarak rehin akdi hükmündedir. Bu görüşü benimseyenler bey' bi'l-vefâyı bu üç akiden mürekkep fakat rehin olma tarafı ağır basan bir akid saymışlardır. Mecelle'de bu son görüş kabul edilmiştir (md. 118). Bey' bi'l-vefânın, "bedeli iade edildiğinde geri alınmak üzere bir malın satılmasını konu edinen satış akdi" diye tanımlanması bu sonucun telakkiye uygun düşmektedir. Buna göre maldan doğacak menfaatlerin bir kısmının yahut tamamının alıcıya ait olması şart koşulsun bu şarta uyulur. Meselâ vefâ yoluyla satılan bir bağın özümünün satıcı ile alıcı arasında yarı yarıya paylaşılması şart koşulmuş olsa o şarta uymak gerekir. Halbuki rehinde koşulacak böyle bir şartı rehin veren her zaman değiştirebilir.

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür ki Hanefî fakihleri tarafından ortaya konulan bey' bi'l vefâ, her ne kadar birçok hükümleri bakımından rehine benzemekte ise de meşrûluğunda tereddüt bulunmayan rehinin yanı sıra, geçerliliği konusunda farklı görüşlerin ileri sürüldüğü böyle bir akid nevinin ortaya çı-

karılmasından da anlaşılacağı üzere rehinden farklıdır ve sadece borcu teminat altına almak maksadıyla kabul edilmiş değildir (Bedreddin Simâvî, I, 247). Bu akdin getirdiği en büyük imkân, borç veren kimseye bunun karşılığında satın aldığı malın maldan istifadeyi sağlama, rehinin aksine bu istifadenin devamlı olması ve borç alanın sonradan bundan dönememesidir. Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî hukukçular bunu menfaat sağlayan borç kapsamı içerisinde değerlendirmiş ve faiz olarak mütalaa etmişlerdir. Hanefî fakihlerin bir kısmı da bu tür bir akdi yapılaş şekline göre helâl veya mekruh sayarken diğer bir kısmı kanuna karşı bir hile olarak değerlendirecek haram telakki etmişlerdir (bk. FAİZ).

Bey' bi'l-vefânın değişik bir türü bey' bi'l-istiğlâl (البيع بالإستقلال) adını almıştır. İstiğlâl sözlükte "bir şeyin kâr ve gelirini almak" mânasına gelir. Bir malı vefaen satın alan kimse bunu ya bizzat kullanma veya kiraya vererek hukukî semerelerinden faydalanma hakkına sahip olmaktadır. Kiraya vermenin en çok rastlanan türü de bizzat satıcısına kiralamaktır ki bu yolla satılan mal asıl mâlikin kullanımından hiç çıkmamış olur. Bir malın gelirinden faydalanmak için onun bizzat satıcısına kiralanması suretiyle yapılan bu tür satışına bey' bi'l-istiğlâl adı verilmiştir (Mecelle, md. 119). Bey' bi'l-vefâ için sabit olan hükümler bey' bi'l-istiğlâl için de geçerlidir.

Genel olarak bey' bi'l-vefâyı karşı çıkan âlimler aynı gerekçelerle bey' bi'l-istiğlâle de karşı çıkmakta, burada ayrıca şu gerekçeyi ilâve etmektedirler: Vefaen satılan mal kendi satıcısına kiraya verildiği takdirde kişi aslında borçlu olduğu kimsede rehin olarak bulunan ve kendi mülkiyetinde olan bir mal için kira ödemektedir ki bu hukuken mümkün değildir. İnsanların borç para bulma ihtiyacını göz önüne alarak bey' bi'l-vefâyı geçerli kabul eden fakihler ise aynı gerekçe ile bey' bi'l-istiğlâli de geçerli sayarlar. Yalnız bunlara göre bu tür satışta kira akdinin malın alıcıya tesliminden sonra yapılması gerekir. Ancak bazı hukukçular, taşınmazların teslim alınmadan önce satılmasının mümkün olduğunu göz önünde bulundurarak bu tür malların teslim alınmadan önce kiralanabileceğini de kabul etmişlerdir.

Bey' bi'l-istiğlâlde asıl mal sahibi vefaen satmış olduğu malını sözleşmede belirtilen kira bedeli karşılığında kullanır. Kira süresi sona erdiğinde malı kullanmaya devam ederse bu süre için ar-

tık belirlenen ücreti değil rayiç ücreti (ecr-i misil) öder. Kira süresinin bitiminden sonra ücret ödenmesinin gerekmediğini ileri süren hukukçular da vardır (bk. Bâz, s. 68). Bu şekilde vefaen satmış olduğu malı bir kira ilişkisiyle tekrar zilyetliğine alan mâlik-satıcı, onu alacaklı-müşterinin izni olmadan başkasına satamaz.

BİBLİYOGRAFYA :

Sahnûn, *el-Müdevvene*, V, 317; Kādîhan, *el-Fetâvâ*, II, 165; III, 262; Bedreddin Simâvî, *Câmi' u'l-fuşûleyn*, Kahire 1300, I, 234-247; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), IV, 426; Nevevî, *el-Mecmû'*, III, 217; Bezzâzî, *el-Fetâvâ*, IV, 405-423; *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, III, 209; Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ*, İstanbul 1257, I, 1310; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), V, 276-281; VI, 522; Hacı Resîd Paşa, *Rûhu'l-Mecelle*, İstanbul 1327, II, 20-22; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, I, 224-225, 663-667; Senhürî, *Meşâdirü'l-hak*, VI, 94; Zerkâ, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, I, 205, 544-547; Ahmed ez-Zerkâ, *Şerhu'l-kavâ'idü'l-fıkhîyye*, Beyrut 1403/1983, s. 15-17; Mahmûd Vefâ, *Ebrezû şüverî'l-büyû'î'l-fâside*, Kahire 1404/1985, s. 65; Bilmen, *Kamus*, VII, 44; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IV, 485, 514; Mecelle, md. 118, 119; Selim Rüstem Bâz, *Şerhu'l-Mecelle*, Beyrut 1406/1986, s. 67-68.

ABDÜLAZİZ BAYINDIR

BEYÂN

(البيان)

**Belâgat ilminin
bir anlamı değişik yollarla
ifade etmenin usul ve kaidelerinden
bahseden dalı.**

Sözlükte "ortaya çıkmak, açık seçik olmak; açıklamak, anlaşılır hale getirmek" gibi mânalara gelen beyân kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'in üç âyetinde geçmekte olup buralarda "ilân etme" (Âl-i İmrân 3/138), "açıklama" (el-Kiyâme 75/19) ve "ifade etme" (er-Rahmân 55/4) anlamlarında kullanılmıştır. "أن من البيان سحر" (İfadenin öylesi vardır ki büyüleyici bir etkiye sahiptir; Buhârî, "Nikâh", 47, "Tıb", 51) hadisinde ise "söz ve ifade" mânasına gelmektedir.

Edebiyat terimi olarak beyân, mânâyı ifadede lafzî açıklığa kavuşturmak için gereken melekkeyi kazandıran, duygu ve düşünceleri değişik yollarla ifade etme usul ve kaidelerini inceleyen ilim demektir. Bir dilde anlatılmak istenen mânâyı birbirinden farklı açıklık ve nitelikte ifade eden lafızlar vardır. Meselâ bir kimsenin cesur olduğu, "o cesurdur", "o cesarete aslan gibidir", "o aslan gibidir", "o aslandır" sözleriyle anlatılabilir. Birincisi diğerlerinden daha açık ve herkesin

kolayca anlayabileceği bir ifade şekli olmakla beraber hepsinin en zayıfıdır. Sonuncusu ise hepsinden kuvvetli, ancak diğerlerine göre açıklık derecesi en az olanıdır. Beyân ilmi kişiye farklı söz ve usullerle meramını iyi ifade edebilme melekkesini kazandırır. İfadelerdeki güç ve açıklık derecesi teşbih, mecaz, istiare ve kinaye ile değişir. Dolayısıyla beyan ilminin konusunu da bu edebî sanatlar ve farklı ifade yolları teşkil eder. Bu bakımdan bir anlatım aracı sayılan beyan, sözün kullanılış özelliğine göre bazı bölümlere ayrılır. Kelime gerçek anlamında kullanılıyorsa hakikattir. Gerçek anlamı dışında bir anlam ifade ediyorsa mecaz, teşbih ve istiare olur. Gerçek anlamı yanında daha etkili bir mecazi anlamda kullanılıyorsa kinaye adını alır.

Beyân ilmi, bir kelimenin gerçek anlamda kullanılması demek olan hakikatle ilgilenmez. Ancak mecazın anlaşılabilmesi için hakikati anlamak gerekir ve bu sebeple hakikat da beyânın konuları arasında yer alır. Meselâ bilinen hayvan kastedilerek "aslan" denirse bu kelime hakiki mânasında kullanılmış olur ve açık olup olmama diye bir şey düşünülmez. Hakikat lugavî (hayvan için söylenen "aslan" gibi), şer'î ("dua" anlamındaki salâtın "namaz" anlamında kullanılması gibi), umumi örfî ("yerde yürüyenler" demek olan dâbbe kelimesinin "binek hayvanı" anlamında kullanılması gibi) ve hususi örfî (ilmî terimler gibi) olmak üzere dört çeşittir. Mecaz, bir kelimenin gerçek anlamından başka bir anlamda kullanılmasıdır. Ancak kelimenin başka anlamda kullanıldığını gösteren bir karine olması gerekir. Mecaz, gerçek anlam ile mecazi anlamlar arasındaki ilgiye göre mecâz-ı mürsel ve istiare olmak üzere iki kısma ayrılır. Mecâz-ı mürselde gerçek anlam ile mecazi anlam arasında cüz'îlik, küllîlik, sebebiyet ve masdariyet... gibi tam bir ilgi bulunmakla beraber benzerlik yoktur. İstiarede iki anlam arasında benzerlik vardır.

Teşbih, "lafızların, bir şeyin bir vasıfta diğer bir şeyle ortaklığına delâlet etmesi" demek olup müşebbeh, müşebbehün bih, teşbih edatı ve vech-i şebeh olmak üzere dört unsurdan meydana gelir. Her teşbihte bu dört unsurun bir arada bulunması şart değildir. İki veya üçü bulunmayabilir. Müşebbeh, müşebbehün bih ve vech-i şebeh aklî, hissî (duyularla idrak olunan gül ve yanak gibi) ve vehmî (idrak olunamayan, fakat mümkün olsaydı ancak duyular yardımıyla idrak edilebilecek olan, kılıca benzetilen gulya-

bani dişi vb.) olabilir. Ayrıca müşebbeh ile müşebbehün bihin bir veya daha çok olmalarına göre birtakım hususiyetler de tesbit edilmiştir.

Kinaye ise gerçek mânasını düşünmeye engel olacak bir karine bulunmamak şartıyla bir sözü başka bir mânada kullanma sanatıdır. Meselâ bir kimse hakkında kullanılan "gözü açık" sözü, hem onun gözünün kapalı olmadığına hem de dikkatli, fırsatlardan faydalanmayı bilir, zararın geleceği yeri sezer, kendini şartlara göre ayarlar vasıfta olduğunu ifade eder.

Beyân ilminde ayrıca söz konusu ifade tarzlarından hangisinin daha belîğ olduğu üzerinde durulur ve genellikle mecazın hakikatten, istiarenin teşbihten, kinayenin de açık olarak söylemekten daha belîğ olduğu kabul edilir. Meselâ kinaye ile ifadede anlatılmak istenen şeye bir fazlalık getirilmiş olmaya-çağı gibi normal bir ifadede olmayan bir ispatı kuvvetlendirme özelliği vardır. Meselâ "çok misafiri var" yerine "ocağında külü çoktur" dendiği zaman ikinci cümle birincinin ifade ettiğinden daha fazla misafiri olduğunu göstermez; fakat misafirilere yemek vermek için ocağın çok yakılmasından dolayı külünün çok olacağı düşüncesinden hareketle misafirin çokluğu anlaşılır ve böylece mâna ayrı bir delil ile kuvvetlendirilmiş olur.

Beyân ilminin gayesi, duygu ve düşünceleri yerine ve zamanına uygun bir şekilde ifade edebilmek ve edebî eserleri daha iyi anlamaktır.

Düşündüğünü ve dış dünyadan algıladıklarını ifade etme anlamında beyânın ilk insanın yaratılmasıyla başladığı söylenebilir. Duygu ve düşüncelerini en açık ve en güzel şekilde anlatma melekkesine sahip tek canlı, insandır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de, "Allah insanı yarattı, ona beyânı öğretti" (er-Rahmân 55/3-4) denilmektedir. Hatta değişik ifade yollarının daha ilk dönemlerde insana öğretilmiş olduğunu da söylemek mümkündür. Nitekim Kâbil bir kıskançlık sonucunda kardeşi Hâbil'i öldürünce pişmanlık ve çaresizlik içinde ne yapacağını bilmezken Allah'ın gönderdiği bir karganın yeri eşmesinden cesedin görmülebileceğini öğrenmiş, bunun üzerine, "Yazıklar olsun bana, şu karga kadar olup kardeşimin cesedini bile örtemedim" (el-Mâide 5/31) demiştir. Onun bu ifadesinde temsili teşbih ve istiare özellikleri görülmektedir.

Beyân kelimesini terim anlamına en yakın şekilde ilk ele alan Câhiz (ö. 255/